

1.

Dit is een lezing over ontmoeting. Ik vraag me al weken af of ik iets zinnigs kan zeggen over ontmoeting in een lezing die per definitie geen ontmoeting is. Ik sta hier, u zit daar. Zo hebben we dat afgesproken. Ik heb een verhaal voorbereid en u luistert. Over twintig minuten is dit voorbij en dan ga ik weer op een stoel zitten. Misschien heb ik in de tussentijd iets aangeraakt. En misschien, dat weet ik pas aan het einde, wordt dit ook een ontmoeting. Dat kan ik nu nog niet beloven.

Een lezing is geen ontmoeting, zeg ik tegen mezelf. Een lezing is met het hoofd, woorden zijn instrumenten bedacht met datzelfde hoofd. En ontmoeten doe je met je hart, dat zou mijn pleidooi zijn. En in je lijf. Dus wat kom ik hier eigenlijk doen?

2.

Nu faciliteer ik wekelijks ontmoetingen voor mijn werk. Ik ben gespreksleider en ik werk vaak met groepen. Ik breng mensen samen die elkaar normaalgesproken niet tegenkomen. Scholieren en mensen zonder papieren, of mensen zonder thuis. Mensen die in armoede leven en mensen met macht. Mensen die lijden onder systemen en mensen die deze systemen vormgeven. Ik word benaderd om mensen uit verschillende bubbels samen te brengen, of verschillende leefwerelden, en hoe hard ik ook mijn best doe om ervan los te komen, het startpunt is altijd dat dit verschillende groepen zijn. Categorieën. Wij versus zij. De helpers en de ontvangers. Beleidsmakers en ervaringsdeskundigen. De ene groep en de andere.

Zo vroeg een middelbare school mij om een workshops te organiseren voor 170 brugklassers. Het thema: ontmoeting. Mijn collega en ik organiseerden een 'mensenbibliotheek'. Met 170 brugklassers gingen wij de verhalen lezen van zes boeken, zes mensen met hun levensverhalen. Maar eerst stonden we stil bij de vraag: wat is ontmoeting? 'Het begint met contact maken,' en we lieten de hele klas elkaar begroeten. We stelden onszelf voor, en we vroegen of de boeken er klaar voor waren. In kleine groepjes lasen we één boek. Eén mens met verhalen over liefde, zorg, troost, over geluk en pijn. De kinderen hadden themakaartjes en mochten vragen stellen. Aan het boek en aan elkaar.

Ik zat bij Rakesh. Hij komt uit Nepal waar hij tot een kaste behoorde van mensen die onaanraakbaar worden genoemd. Hij laat zien dat hij op school niet op een stoel mocht zitten en hij gaat tussen de scholieren op de grond zitten. Hier in Nederland leeft hij ongedocumenteerd en hij vertelt hoe dat voor zijn dochter is, die dezelfde leeftijd heeft als de kinderen in de kring. Ze mag niet op schoolreisje en iedereen vindt dat verdrietig.

Ik vind het spannend. Ik wil dat Rakesh zich prettig voelt en ik voel me verantwoordelijk. Hij vindt het ook spannend, want hij is gewend om een presentatie te geven. Hij praat, de leerlingen luisteren. Nu zitten we in een kring en vallen er stiltes. Ik wil dat het veilig is voor de kinderen om iets over zichzelf te zeggen. Soms ben ik bang dat de onderwerpen te zwaar of te moeilijk zijn. Het ene uur verloopt het gesprek moeizaam en het andere uur vliegt de tijd voorbij. Na afloop krijgen de kinderen nog een opdracht. Ze krijgen een A4'tje met de opdracht om hun eigen boek te kaften. Hun levensverhaal. En die aan de muur te hangen. Wat voor titel zou je het geven? Wat staat er in het boek dat gaat over jouw leven? In totaal hebben we 12 workshops die dag en aan het einde zijn we allemaal gesloopt. Ik wist niet zeker of ik de dag helemaal geslaagd vond. Of er gebeurd was wat ik hoopte dat er zou gebeuren. Tot ik aan het einde van de dag een muur bekeek waar 170 boekenkaften hingen. Tekeningen in allerlei kleuren. Heel veel vlaggen van landen waar kinderen een bijzondere band mee hebben. Verhalen over families, over ziekte, over dood. Hele opstellen hadden ze geschreven. Ik was

een beetje te snel met mijn onzekerheid. Natuurlijk was er van alles gebeurd. In al die hoofdjjes gebeurde van alles. Juist uit de stille groepen kwamen de mooiste verhalen op de kaft te staan. En ik realiseerde mezelf dat ik zo druk bezig was geweest met het regisseren van de ontmoeting dat ik vergat hoe ik er zelf bij zat. Was ik daar als mezelf? Was ik ook onderdeel van de ontmoeting? Juist datgene wat ik van de scholieren en de boeken vroeg, laat jezelf zien, dat deed ik zelf helemaal niet. Ik was bezig met een resultaat.

3.

Maar wat ik daar aan de muur zag hangen waren 170 verhalen van geluk, dromen en troost. Daarom vind ik het liedje 'Troostzoekers' van net zo ontzettend prachtig: omdat Wende en Froukje daarin zingen over alle mensen met wie ik spreek. Maar dan zonder ze in het ene of in het andere kamp te plaatsen. Het kan over iedereen gaan, van de stille brugpieper tot goedlachse Tweede Kamerleden die ik zie. Ik spreek met de mens die...

Binnenkomt en twijfelt, aan alles wat mooi is

Twijfelt aan zijn plek in de wereld.

Met wie wel glimlacht maar de snik onzichtbaar hoog in keel heeft

Met wie alles verloor waar hij van hield

Met wie weerloos omgaat met de dingen

Voor wie, en iedereen, is hier een plek.

Dat is wat ik doe – ik probeer omstandigheden te creëren waarin echte ontmoeting mogelijk is. In het werk waar ik voor kies, vind ik iets wat ik in andere carrières niet heb kunnen vinden. Mijn dag is geslaagd wanneer er één pareltje tussen zit. Als ik één moment van echt contact heb ervaren. Ik heb jou aangeraakt en jij mij, ook al was het maar voor even. Maar het lukt ook vaak niet. Echt ontmoeten. En dan twijfel ik of ik wel het juiste werk doe. Ook privé worstel ik. Soms is het privé zelfs moeilijker. Als ik geen veilige rol heb als gespreksleider maar gewoon Gaby ben. Echtgenote. Vriendin. Buurtgenoot. Soms gaat er zomaar een week voorbij dat ik zo druk ben met al die ontmoetingen dat ik vergeet om contact te maken met de mensen die mij het meest nabij zijn. Ik zie dan niet wat er voor mijn neus gebeurt. Ik kan op een verjaardag zijn en me totaal verloren voelen. Ik kan bij de koffieautomaat staan en geen flauw idee hebben wat ik tegen mensen moet zeggen.

En hoe langer ik erover nadenk, des te meer ik er op uit kom dat waar ik zo naarstig naar op zoek ben, wat ik zo belangrijk vind, zich niet laat zeggen in woorden. En toch zijn woorden de instrumenten die ik nu heb. Met woorden kom ik het dichtst bij het aanraken van de dingen die *onuitlegbaar* zijn. Liefde is zoets. Ontmoeting ook. Ik vraag me ook af of die twee niet hetzelfde zijn. Of ontmoeting niet ook een daad van liefde is.

Naast mijn werk als gespreksleider schrijf ik. Voor de Schrijversvakschool hield ik de afgelopen weken een dagboek bij van mijn ontmoetingen. Iedere dag sta ik er even bij stil, wie ik heb gezien, en wanneer ik voelde dat zij mij zagen. Dat kan ik iedereen aanbevelen. Er is er een die ik graag wil delen, want ik weet niet hoe ik het anders kan zeggen.

4.

De dag na Koningsdag zat ik aan een gedekte tafel, naast Franklin. We zitten in een prachtige kapel, in een buurt- en kerkhuis van mijn werk. Ik ben daar vrijwillig maar ik heb ook een doel: het ondersteunen van een collega die probeert een racistische en uitsluitende cultuur te doorbreken bij de wekelijkse bezoekers van de maaltijd waar ik aanschuif. Als ik binnenkom, groet Franklin met een grote glimlach. 'Cindy was het toch? Wat voor rollenspel heb je vandaag voor ons bedacht?' Ik vertel hem dat ik Gaby heet, en dat ik alleen kom eten. Franklin en ik hebben elkaar vorige week al ontmoet. Ik vroeg een groep vaste bezoekers om deel te nemen aan opstellingen. Een gewaagd

experiment over ruimte innemen en het ervaren van uitsluiting. Franklin leek het als één van de weinigen naar zijn zin te hebben. Hij vormde een duo met een zwarte vrouw die eerder vertelde dat ze een dikke huid had moeten kweken om überhaupt op deze plek te kunnen werken. Samen oefenen ze met grenzen aangeven en aan het einde van de sessie omhelzen ze elkaar innig.

Als ik met Franklin aan tafel zit, leer ik dat hij al vier jaar in de bossen slaapt. Dat maakt mijn psychodrama van vorige week een beetje misplaatst, vind ik zelf. Aan tafel vertelt hij dat hij in geen geval naar een nachtopvang wil. Hij verkiest zijn vaste boom. 'In de opvang zijn 98 van de 100 mensen verslaafd en ik wil daar niet bij liggen. Ik heb één belofte en dat is bij het afstuderen van mijn kinderen zijn. Gezond en gedoucht. En ik ben een man van mijn woord.' Ik probeer zijn verhaal te begrijpen. Hij komt van de Antillen, hij heeft vermogen waar hij niet bij kan, geen recht op een woning of daklozenuitkering en twee studerende kinderen die hem geen onderdak mogen bieden. Het eten wordt uitgeserveerd. Franklin lust geen paddenstoelen en geeft me zijn paddenstoelenstoof. Ik geef hem aardappelen terug. We praten over vasten en zelfbeschikkingsrecht. We houden allebei van oldskool hiphop. Hij vraagt of ik aan yoga doe omdat ik in kleermakerszit op mijn stoel zit. Hij deed aan yoga voordat hij dakloos raakte. Ik vraag hem hoe hij zijn spieren en gewrichten 's ochtends opwarmt na een koude nacht. We maken grapjes waarna we elkaars handen schudden. Zijn handen zijn groot en keihard. Franklin vertelt dat hij zijn verhaal heeft gedeeld met een ombudsman en dat die zei: 'Ik kan u niet helpen. Ik heb er geen gevoel bij.' Ik word woest, alsof je verhaal eerst zielig genoeg moet zijn voordat iemand je waardig genoeg acht. En dat is dan een ombudsman. Franklin ziet bij mij veel gevoel. Dat benoemt hij de hele tijd en ik raak er verlegen van. Hij vraagt wat ik nog meer doe voor werk en ik vertel hem dat ik met jongeren in contact breng met mensen die anders leven dan zij. 'Eeey, dat is echt belangrijk hoor. Denk je dat ik ook eens met je mee kan?' 'Natuurlijk kan dat', zeg ik. 'Heel graag zelfs.' Eigenlijk hoopte ik erop, maar ik durfde het niet aan hem te vragen.

Als ik naar de wc ga, was ik mijn handen langer dan normaal. Het valt me op dat ik dat doe, en ik schaam me er meteen voor.

Bij terugkomst vertelt hij dat de binnenband van zijn fiets is gestolen; hij kan morgen naar een repaircafé om het te laten fixen. Die is wel zes kilometer van zijn boom vandaan. Iemand tegenover ons aan tafel zegt dat het deze week 24 graden wordt. Franklin wil vooral weten wat de nachttemperatuur is. Na de maaltijd nemen we afscheid van elkaar. 'Het was me een waar genoegen Gaby. Maar nu ga ik weer terug naar de *onaanzienlijken*.' Ik weet wat hij bedoelt en ik kijk hem zonder woorden aan. Hij vervolgt toch zijn zin, om zeker te weten dat ik hem goed begrijp: 'Als ik hier de deur uitstap, durft niemand me meer aan te kijken.' Dan doet iedereen zo: [*naar beneden kijken en gezicht afwenden*] Hij vraagt me hem een plezier te doen: 'De volgende keer als je je dakloze bij de Albert Heijn groet, ga even naast hem zitten. Ik weet wel dat je 'hallo' zegt en de beste man ziet. Maar ga gewoon even ernaast zitten, *that's all*.' Ik beloof het.

Het is nu anderhalve week later en ik heb het nog niet gedaan. Het voelt ongemakkelijk. Het voelt hypocriet want ik ga ook vaak ongemak uit de weg. Ontmoeten is voor mij niet alleen belangrijk omdat ik vind dat we het allemaal fijn en gezellig moeten hebben met elkaar. Ontmoeten is voor mij ook een politieke daad. Het is heel goed mogelijk om te leven zonder al te veel mensen tegen te komen die niet op je lijken. Je kunt geloven dat we zo'n gaaf land zijn en tegelijkertijd toelaten dat de Belastingdienst levens verwoest. Je kunt politicus worden en mensen strafbaar stellen voor het feit dat ze gewoon bestaan. Ik wil dat nooit toestaan, en daarvoor is het nodig dat we contact maken. Met onszelf, met de ander.

5.

En dat brengt me bij Elif Shafak. Zij heeft dit allemaal al geschreven, in een verhaal over Rumi en Sjams. Haar prachtige boek *De veertig regels van liefde* gaat over talloze ontmoetingen. Het gaat over

de vriendschap tussen Rumi en zijn zielsverwant Sjams in het Anatolië van de dertiende eeuw. We kennen Rumi als wereldberoemd Perzisch dichter, een Woordtovenaar, maar voordat hij dat werd was hij geleerde en predikant. Hij was van alles maar nog geen poëet. Man van het geloof, van het woord, man van het hoofd. Welgesteld, met een pad dat voor hem uitgestippeld was, voorbestemd tot groots leermeester. Zijn vriend Sjams kwam en gooide alles overhoop. Hij liet Rumi dansen als een derwisj, liet hem wijn kopen in een taveerne en het opdrinken. Hij bood onderdak aan een hoer. Mensen begonnen zich van hem af te keren, zelfs een van zijn zoons. Dat was nodig. Rumi wist namelijk niet hoe mensen leefden. Hij leefde beschermd in zijn schulp en niemand behalve Sjams bevroeg dat. Rumi zegt daarover:

'Om de een of andere reden, waar je met je verstand niet bij kunt maar met je hart wel, begin je niet te protesteren en word je niet kwaad, maar je doet wat de ander wil. Dat is wat Sjams met mij heeft gedaan. Ik heb zo veel geleerd van onze vriendschap. Maar bovenal heeft hij me geleerd om alles wat ik weet, af te leren.'

'Bevredigend is je leven, vol en compleet. Tenminste, dat denk je, totdat er op een dag iemand komt die je doet beseffen wat je al die tijd hebt gemist. Als een spiegel die toont wat er ontbreekt in plaats van wat er is, laat hij de leegte in je ziel zien. De leegte die je nooit hebt willen zien. Die persoon kan een minnaar zijn, een vriend of een kind. Waar het om gaat is dat je de ziel vindt die de jouwe aanvult.'

6.

Wat ik van Shafak leerde, was dat we soms kunnen doen alsof we al vervuld zijn. Alsof we er al zijn. En die leegte waar ook Troostzoekers over gaat, dat wat zich allemaal van binnen afspeelt, dat we geneigd zijn dat verstoppen. En dat we doen alsof we de ander niet nodig hebben. En ik denk dat we daarmee onszelf en elkaar ontnemen wat ontmoeting is. Mijn avond met Franklin confronteerde mij met een aantal dingen die ik soms niet zie of niet wil zien: hij herkende mijn gevoeligheid en leerde mij dat ik dat best mag laten zien, ik realiseerde me dat ik niet vrij ben van oordeel of van angst, dat ik alleen beloftes moet maken als ik ze ook waar ga maken, én dat ik mijn stem mag gebruiken als de kans zich aandient. Dat laatste vond hij heel belangrijk. Ik ga hem nog zien en dan hoop ik dat dit is wat hij bedoelde. Franklin was voor mij zo'n pareltje. Bij een echte ontmoeting weet ik van tevoren niet of ik er hetzelfde uitkom als toen ik erin ging. Het is niet maakbaar, het gebeurt als je bereid bent een beetje risico te nemen. Het is radicaal onvoorwaardelijk, ontmoeten. En als u het niet erg vindt, kom ik er nu graag weer tussen zitten.